

Prof. dr hab. Joachim Diec

Uniwersytet Jagielloński

Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych

Kraków, 07.05.2024

RECENZJA

**w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego
w zakresie dyscypliny nauk o polityce i administracji
p. dr Justynie Grażynie Otto**

1. Wykształcenie Habilitantki

Pani dr Justyna Otto odebrała wykształcenie wpisujące się w profil osoby ubiegającej się o przyznanie stopnia naukowego doktora habilitowanego w zakresie dyscypliny nauk o polityce i administracji. W 2004 r. ukończyła studia w zakresie politologii na Uniwersytecie Warszawskim, a w dwa lata później Podyplomowe Dienne Studium Dziennikarstwa.

W roku 2011 zdobyła stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce na podstawie rozprawy *Przywódca polityczny elementem konstytutywnym reżimu politycznego* napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Stanisława Sulowskiego. Oznacza to, że Habilitantka posiada właściwe kwalifikacje do ubiegania się o stopień naukowy doktora habilitowanego w zakresie nauk o polityce i administracji.

2. Charakterystyka publikacji spoza przedstawionego osiągnięcia naukowego

2.1. Monografie

Przed wydaniem swego *opus magnum* Habilitantka opublikowała osobiwą monografię *Destrukcyjna charyzma Adolfa Hitlera* (Elipsa 2006), bazującą na pracy magisterskiej.

Nie jest to książka porażająca ogromem objętości, zaś opinie czytelników są niejednoznaczne. Problemem może być chociażby określenie paradygmatu dyscypliny, w której odbywa się dostarczana narracja: psychologii, socjologii, nauk o polityce, etc. Niemniej, czytelnik otrzymał ciekawe studium znaczenia osobowości przywódcy w kreowaniu rzeczywistości politycznej państwa. Owa wczesna monografia stała się inspiracją dla niektórych innych tekstów Autorki w przyszłości. Widoczne jest, że Habilitantka pozostawała wówczas pod wyraźnym wpływem Ericha Fromma, którego interpretacja procesów socjopolitycznych XX wieku jest mocno nacechowana psychologizmem.

Niewątpliwie wartościową pozycją w dorobku Habilitantki jest wydana pod jej redakcją wieloautorska książka *Demokratyczne i niedemokratyczne reżimy polityczne* (Elipsa 2015), gdzie oprócz słowa wstępnego pani Otto opublikowała dwa rozdziały. Jeden z nich, zatytułowany *Wojsko w reżimie politycznym – zarys analizy politologicznej*, napisany jest w dość niekonwencjonalny sposób, wychodząc od studium przypadku sił zbrojnych Izraela. Tekst w skondensowanej formie zawiera systematyzację różnych relacji sił zbrojnych i reżimów politycznych, stąd też może być polecany osobom poszukującym dopiero inspiracji do badań nad pozycją wojska w państwie.

Drugi tekst, *Chory reżim polityczny: Patologie w polityce w świetle jej personalizacji*, napisany jest w jeszcze bardziej osobliwej konwencji, nawiązującej w swym charakterze do pierwszej książki Habilitantki. Zawiera w zasadzie wyłącznie studia przypadków dyktatorów: Stalina, Kadafiego, Amina Dady, Berlusconiego, Putina i Łukaszenki. Pomimo faktu, że tekst jest niewątpliwie interesujący i zaznacza istotny problem fundamentalnej roli przywództwa wykonawczego, pod znakiem zapytania stoi to, na ile konkluzje studium wynikają z przedstawionego przeglądu. Na dorobku Habilitantki trudność ta wydaje się ciężać w długotrwałym okresie.

2.2. Artykuły w czasopismach naukowych

Pani dr Justyna Grażyna Otto opublikowała siedem artykułów naukowych. Wszystkie w czasopismach polskich, jednak o uznanej renomie; do oceny dorobku nie przedstawiono artykułów w pismach spoza listy ministerialnej.

Artykuł *Polak bogatszy ale nieszczęśliwy* („Studia Politologiczne”, 2006) daje obraz pewnych zaskakujących przemian społecznych półtorej dekady przemian. Z kolei studium *Polityka historyczna. Polityka zakładnikiem historii? Polityka pamięci i jej znaczenie dla stosunków polsko-niemieckich* („Zeszyty Niemcoznawcze PISM”, 2010) pokazuje w racjonalny sposób współczesne realia stosunków polsko-niemieckich w kontekście pamięci historycznej odżegnując się od pochopnych wniosków i nadmiernego optymizmu. Inny artykuł: *Style komunikowania się polityków* („Studia Politologiczne”, 2012) to godny uznania wgląd w problematykę komunikowania politycznego z makiawelicznym naciskiem na kłamstwo i dezinformację.

Bardzo interesującym tekstem jest dobrze osadzone w światowej literaturze studium *Austria w psychobiografii Adolfa Hitlera* („Studia Politica Germanica” 2014). Wydaje się jednak, że Autorka w zbyt małym stopniu polemizuje z dość utrwalonymi w publicystyce poglądami, w tym z koncepcją Wilhelma Reicha, jakoby sukces nazistów polegał w głównej mierze na oparciu się przez nich na licznej warstwie drobnomieszczaństwa (w której najbardziej rozpowszechniony miał być model patriarchalnej rodziny, posługującej się brzemieniem w skutkach narzędziem w postaci tłumienia seksualności. W rzeczywistości, czego jasno dowodzą wyniki listopadowych wyborów do Reichstagu z 1932 roku, naziści najlepsze wyniki osiągnęli w prowincjach wschodnich, typowo chłopskich i protestanckich, gdy tymczasem najgorsze w katolickiej Bawarii czy intensywnie zurbanizowanej Nadrenii, gdzie wybory wygrała katolicka partia Zentrum. W najbardziej mieszczańskim punkcie Niemiec, w Berlinie, wynik dla NSDAP był najgorszy w skali ogólnokrajowej.

Tekst *Mrzonki o pokoju. Wojna nemezis ludzkości* (Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis, 2019) w znacznym stopniu stanowi preludeum najważniejszego osiągnięcia Habilitantki. Artykuł kończy się wnioskiem zbieżnym z przesłaniem *opus magnum* Autorki, iż wojna jest czymś nieuniknionym. Tekst ten to dobrze skonstruowany przegląd, który umiejętnie prowadzi do przekonania o utopijności idei trwałego pokoju.

Artykuł *Gra ze śmiercią istotą mechanizmu władzy: O logice terroru reżimu totalitarnego* („Athenaeum” 2021) zawiera interesujące fakty i refleksje na temat logiki Wielkiej Czystki lat 1937-1938 w ZSRR. Mimo faktu, że interpretacja zasad i uwarunkowań terroru została przeprowadzona prawidłowo, wydaje się, że artykuł nie poszerzył dotychczasowej wiedzy na ten temat.

2.3. Rozdziały w monografiach

Pani dr Justyna Otto opublikowała dwanaście rozdziałów w monografiach, z czego dwa w wydawnictwach o uznanej renomie światowej. Jednym z nich jest tekst *Political leadership in Poland: Between a traditional need and a real deficit* (Peter Lang 2022), gdzie dokonano dość trzeźwej analizy politycznego przywództwa w Polsce na tle funkcjonowania reżimu demokratycznego. Konkluzje Autorki, dość krytyczne i nie tchnące zbytnim optymizmem, sprowadzają się do racjonalnej konstatacji stopniowego obumierania odpowiedzialnego przywództwa. Tym, czego chyba brakuje we wnioskach Habilitantki, jest szersza refleksja nad stanem przywództwa w społeczeństwach demokratycznych, bez pominięcia takich wzorców demokracji jak Stany Zjednoczone czy największe państwa europejskie.

Niewątpliwie najbardziej wartościową pozycją spośród opublikowanych przez panią dr Otto rozdziałów jest bardzo solidny historyczny przegląd *Central European Countries in Times of Plague* (Routledge 2023). W przedstawionym studium znajdujemy przede wszystkim zestaw dobrze postawionych pytań badawczych, w tym pytanie główne o to, czy państwa Europy Środkowej odrobiły lekcje z pandemicznej przeszłości regionu. Konkluzja rozdziału, zmierzająca do pochwały decentralizacji lub przynajmniej kooperacji działań szczebla centralnego z regionalnym i lokalnym jako panaceum na wyzwania organizacyjne, wydaje się racjonalna.

2.4. Inne publikacje i wystąpienia na konferencjach naukowych

Pani dr Justyna Grażyna Otto jest także autorką kilku rzetelnie zredagowanych haseł w *Encyklopedii Administracji Publicznej* (Elipsa 2018), a także redaktorką lub współredaktorką trzech monografii.

Habilitantka występowała z referatem na dwudziestu konferencjach, z których tylko jedna odbyła się za granicą. Wynik ten można uznać za satysfakcjonujący jak na standardy stopnia naukowego, o który Habilitantka się ubiega.

3.Charakter i poziom osiągnięcia naukowego wg Art. 219, ust. 1, pkt 2 Ustawy z dnia 20 lipca 2018: *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz.U. z 2021, poz. 478 z późn. zm.)

3.1.Trafność i stopień realizacji tematyki osiągnięcia

Habilitationka przedstawiła jako osiągnięcie stanowiące podstawę do ubiegania się o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego monografię *Państwo i wojna w kauzalnym związku: Zoon politikon = homo militans*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2023, ss. 581. W książce tej tematem naczelnym jest relacja wojny i państwa; Autorka poszukuje istoty tej relacji, nade wszystko w kontekście nieuchronności wojen w procesie budowy i trwania państw. Temat ten można uznać za ważny i ciągle aktualny, a nawet w pewnym sensie rozwojowy, szczególnie w kontekście gwałtownego narastania napięcia w stosunkach międzynarodowych po okresie względnego spokoju następującego po zakończeniu zimnej wojny. Zdziwienie a nawet zaskoczenie rozwojem sytuacji, gdy już wydawało się, że kantowski wieczny pokój był o krok, stanowi wymowny dowód na to, że dostarczona synteza spełnia pożyteczną rolę i odziera badaczy, a może także (pozwólmy sobie na odrobinę złudzeń) decydentów *in spe*, ze złudzeń, że w anarchicznym systemie bytów zwanych państwami i roszcujących sobie pretensje do boskiej suwerenności można oczekiwać spełnienia pobożnych życzeń Kanta czy Wilsona.

Monografia posiada charakter obszerny, licząc aż 581 stron, analizując dogłębnie problematykę relacji państwa do wojny w obszarze teorii, w koncepcjach pochodzących z okresów zwanych w naszym kręgu cywilizacyjnym starożytnością, średniowieczem i nowożytnością, a następnie w znacznie bardziej zglobalizowanej rzeczywistości XX i XXI wieku. Praca wsparta jest na klasycznym materiale źródłowym, rozpatrywanym jednak zasadniczo w kontekście dialogu z odnoszącymi się do niego ważnymi opracowaniami. Na szczególną uwagę zasługuje bogaty zasób monografii w języku polskim, angielskim i niemieckim. Autorce należałoby zdecydowanie polecić niektóre opracowania z innych kręgów, szczególnie traktujące o wojnie i tworzeniu państw opracowanie Victorii Tin-Bor Hui porównujące chińskie okresy: Wiosen i Jesieni i okres Walczących Królestw z rodzeniem się nowożytnej Europy: 战争与国家形成：春秋戰國与早期近代欧洲之比较 (*Zhànzhēng yǔ guójiā xíngchéng: Chūnqiū zhànguó yǔ zǎoqī jìndài ōuzhōu zhī bǐjiào*, Shanghai: Shanghai

People's Publishing House 2009, 2018). Artykuł poprzedzony został znakomitą monografią o znacznie bardziej ogólnym charakterze: *War and State Formation in Ancient China and Early Modern Europe* (Cambridge University Press, 2005). Nie bez racji byłoby także odniesienie się do monografii R. Harrisona Wagnera (University of Texas Austin) *War and State: The Theory of International Politics* (University of Michigan Press 2007). Trochę inne ujęcie prezentuje Grigorij Kwasza w swej *Teorii wojen (Теория войн)* (Moskwa 2011), chyba nieco za bardzo oscylujące w kierunku hard science, ku matematycznemu ujęciu cykli rozwoju.

Niewątpliwie fakt, iż książka pani dr Justyny Otto zasadniczo nie odwołuje się do studium źródeł pierwotnych może budzić wątpliwości. Otrzymaliśmy dzieło stanowiące raczej interpretację różnorodnych procesów związanych z wojną w ujęciu teoretycznym. Tak chyba należy rozumieć sens pracy Habilitantki.

3.2. Teoretyczno-metodologiczne filary rozprawy

Książka pani dr Otto posiada solidny rdzeń teoretyczny. Autorka nie bez racji wychodzi z zaproponowanej przez Anatola Rapoporta schematyzacji ujęć wojny, gdzie wskazuje na paradygmat polityczny, eschatologiczny katastroficzny, zdecydowanie opowiadając się za pierwszym. Trudno w zasadzie oczekiwać czegoś innego od badacza, który zmierza ku solidnemu studium politologicznemu. W zasadzie jednak można wskazać także inne paradygmaty, chociażby ekonomistyczny, ekologiczny czy technologiczny.

Habilitantka posiada rozbudowaną świadomość metodologiczną, raczej słusznie podążając za Barbarą Krauz-Mozer i Robertem Mertonem w przekonaniu o eklektyczności i hybrydalności metodologicznej nauk społecznych, w szczególności zaś nauk o polityce. Można zgodzić się, że w przedstawionym studium odwołano się do metody historycznej, porównawczej, systemowej, do analizy instytucjonalno-prawnej i studium przypadku, które zresztą stanowi ulubiony zabieg Habilitantki także w innych publikacjach. Można zgodzić się z Autorką studium, że widoczne na kartach książki zastosowanie „metody historycznej” jest w tej pracy tylko pozornie dominujące. W rzeczywistości bowiem mamy do czynienia z narracją opatrzoną tezami, zatem podejście interpretacyjne, a nawet więcej, de facto dedukcyjne odgrywa pierwszoplanową rolę. Bez wątplenia zrealizowany został zresztą pierwotny zamysł,

aby ostatecznie metoda była pragmatycznie racjonalna na drodze do oczekiwanego skutku.

3.3. Struktura i przewód logiczny

Przedstawiona jako opus magnum książka ma zasadniczo logiczną strukturę opartą na kluczu chronologicznym, chociaż nie o sekwencję wydarzeń w niej chodzi; stąd też słusznie Autorka zauważa, że metoda historyczna nie ma w jej pracy charakteru dominującego. Po przedstawieniu głównych założeń teoretycznych rozdział drugi ukazuje kształtowanie się relacji państwa do wojny w okresie starożytnym, obejmując m.in. problem Sparty – państwa totalnie wojskowego, rozumienie wojny u Platona i Arystotelesa czy pojęcie wojny sprawiedliwej. Rozdział trzeci podąża już w kierunku średniowiecza, m.in. ku bizantyjskiemu wzorcowi totalizacji władzy wojskowej, ku wojskowej organizacji kalifatu i innych form państwowości muzułmańskiej, ku wojnom *mnichów*, rycerzy, wreszcie ku pojęciu wojny sprawiedliwej w tym okresie, z rozróżnieniem wojen prywatnych i państwowych oraz ku pojawieniu się idei trwałego pokoju. Rozdział czwarty, konsekwentnie, skierowuje uwagę na okres nowożytny z takimi zagadnieniami jak wojny monarchii absolutnych, wojny rewolucyjne czy wojny narodów. Piąty – omawia relacje państwo – wojna w okresie od roku 1900, z takimi zagadnieniami jak państwo totalitarne, szkody wyrządzone przez wojnę demokracji, demokratyzacja wojskowości, realizm polityczny wobec wojny, wojny hybrydowe. Ogólnie rzecz ujmując, mamy do czynienia z oglądem całości dziejów z uwzględnieniem w każdym rozdziale tak ważnych kwestii jak pojęcie wojny sprawiedliwej i ujęcie *homo militans* danego okresu. Układ ten jest wynikiem dogłębnego przemyślenia zadań monografii, dzięki tej konstrukcji możliwe było sformułowanie wniosków.

W studium pani Justyny Otto mamy do czynienia z jasnym sformułowaniem zadania badawczego studium, którym jest nakreślenie esencji stosunku państwa do wojny ujętego na różnych płaszczyznach. Klarownie także przedstawiono tezy badawcze. Pierwsza zakłada, że państwo i wojnę łączy stały związek kauzalny; druga, iż związek ten jest nieunikniony ze względu na naturę ludzką: polityczną z jednej strony i wojującą z drugiej; trzecia wreszcie – sugeruje, że ludzka cywilizacja ukierunkowana

jest w jedną stronę, ku budowie państw czyli ustrukturyzowanych zbiorowości posługujących się zarówno dyplomacją, jak i wojną.

Zgodnie z opinią samej Autorki, nad jej rozważaniami unosi się duch myślenia Sun Zi i Carla von Clausewitza, gdzie generalnie panuje prymat polityki nad wojną, stosowaną jako środek realizacji celów politycznych państwa w ostateczności. Zdaniem Habilitantki, stanowisko to umiejscowić można na antypodach koncepcji Schmitta. Ten wariant z kolei zakłada całkowitą jedność polityki i wojny, albowiem istotą tej pierwszej jest walka z wrogiem, który wymaga identyfikacji. Pozostaje jednak pytanie, czy rzeczywiście można w tym przypadku mówić o całkowitym przeciwieństwie: wszak oba fundamentalne podejścia zakładają jednak ścisły związek wojny z państwem.

Rozumowanie pani Justyny Otto prowadzi ją do wniosku, że analiza wielu wieków pojawiania się wojen w historii państw, jego regularność dowodzą w satysfakcjonujący sposób prawdziwości pierwszej z tez, co nie jest bynajmniej bezpodstawne. Trudno też nie zgodzić się z poglądem, iż dowodem na oczywistość *homo militans* może być chociażby fakt, że chorobliwy urok wojny nieustannie przyciąga. W rzeczywistości mamy wszakże raczej do czynienia z wykorzystaniem tego elementu ludzkiej natury przez grupy interesu, co historia istotnie generalnie potwierdza.

Znacznie trudniej stwierdzić, że zweryfikowana została trzecia z postawionych tez. W każdym razie nie przeprowadzono jasno sprecyzowanego wywodu na temat historycznych dowodów na pogłębianie się upaństwowienia życia i cywilizacji.

Podobną uwagę można zgłosić w odniesieniu do konkluzji, iż na początku była wojna i że państwa zrodziły się z niej: zyskując na nią monopol mogły zająć się tworzeniem prawa. Zwróćmy jednak uwagę na fakt, że Habilitantka rozpoczyna historyczną analizę od starożytnego Egiptu, gdzie przecież państwo uosobione w instytucji faraona posiadało już monopol na przemoc. Procesu tworzenia państwa przez wojnę zanim zaczęło tworzyć zasady nie opisano. Za Clausewitzem Autorka pracy stwierdza, że jedynym źródłem wojny jest polityka. Jeśli z drugiej strony przyjmiemy, że to właśnie wojny tworzą państwa, musiała istnieć polityka przed państwem.

Trzeba przyznać, że dość trafnie opisano w monografii zjawisko „wojen nowych”, odmiennych od dotychczasowych wojen międzypaństwowych. Na szczególną uwagę zasługuje podkreślenie takich cech tych konfliktów jak utrata monopolu na wojnę przez państwo, jej prywatyzacja czy komercjalizacja. Pokazuje to jednak, że można mówić o pewnym załamaniu tendencji zawartej w trzeciej tezie Habilitantki.

Trudno także stwierdzić, w jaki sposób z przeprowadzonej analizy wynika wniosek, jakoby filarem ideologii polityki opartej na przemocy był także patriarchyt „uwarunkowany biologicznie, bazujący na fizycznej przewadze nad kobietami, dziećmi oraz ludźmi starszymi” (s. 532-533).

3.4. Zawartość merytoryczna

Trudno byłoby zaprzeczyć, że w monografii Habilitantki dokonano dogłębnego przeglądu zagadnienia relacji państwa i wojny na przestrzeni wielu wieków. Autorka wnika w historię wojen w bardzo różnych państwach i cywilizacjach. Książka dostarcza zestawienia takich zagadnień jak sposób rekrutacji sił zbrojnych, różnorakie miejsce wojska w państwie, istota *homo militans* w danym czasie i miejscu.

Jeśli jednak zastanawiamy się nad w miarę wyczerpującym spektrum tych zagadnień warto było z pewnością poruszyć także inne bardzo istotne w historii świata przykłady kluczowej i bardzo specyficznej relacji sił zbrojnych do państwa oraz przemiany tego stosunku w takich chociażby mocarstwach jak Japonia i Chiny. Temat ten nie został zupełnie pominięty, jednak wydaje się dziwne dlaczego nie rozważono szczególnego miejsca stanu *bushi*, szczególnie w epokach sprzed 1868 roku. Pozycja wojowników, co zresztą odzwierciedlała terminologia, ulegała zmianom na przestrzeni wieków. Istotne zmiany charakteryzują szczególnie okresy: Heian, Kamakura, Muromachi, Sengoku oraz, co najważniejsze, Edo, gdy miało miejsce zatarcie różnic pomiędzy arystokratycznymi samurajami oraz resztą *bushi*. Problematyka ta jest całą kopalnią tematów. Być może jeszcze ciekawsze są szczególne losy stanu wojskowych w okresie Meiji, gdy doszło do sytuacji tragicznych wyborów egzystencjalnych pomiędzy marginalizacją, akcesem do umundurowanych i zorganizowanych na wzór zachodni sił zbrojnych czy wreszcie buntem i honorowym samobójstwem. Szczególnie

interesująca jest także pozycja sił zbrojnych w okresie Showa, gdy de facto ukształtował się rząd junty, motywowanej militarystyczną ideologią kliku Kōdō-ha.

W przypadku Chin warto było się pochylić nad wieloma zagadnieniami, m.in. nad miejscem etosu powstańca Pięści w Imię Sprawiedliwości i Pokoju (义和拳, Yìhéquán). Ciekawy z punktu widzenia ustrojowego państwa jest także status Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej (中國人民解放軍, Zhōngguó rénmin jiěfàngjūn), która zasadniczo nie stanowi oficjalnych sił zbrojnych państwa jako takiego, lecz jest bojówką Komunistycznej Partii Chin. Co więcej, opinia najwyższego dowództwa sił zbrojnych często decyduje o zwycięstwie określonej frakcji podczas konfliktu interesów czy różnicy zdań w szeregach Partii.

Ogólnie jednak materiał merytoryczny jako taki, jak też sposób jego uszeregowania nie jest bynajmniej skromny i daje możliwość rzetelnej syntezy omawianego zagadnienia.

3.5. Nowatorski charakter monografii

Specyficzną cechą monografii pani dr Justyny Otto jest bardzo szeroki ogląd problematyki relacji państwa do wojny. O ile mieliśmy dotąd do czynienia z rozprawami na temat teorii wojen oraz licznymi publikacjami na temat polityki obronnej państwa, obowiązków obywateli czy roli sił zbrojnych, to jednak brakowało dotąd pracy na temat kauzalnego związku państwa i wojny. Dominowała powszechnie tendencja do poszukiwania źródła wojen w naturze ludzkiej. Idealiści, a w pewnym stopniu także podążający za nimi liberałowie, poszukiwali drogi do trwałego pokoju i często upatrywali jej w doskonaleniu bazy instytucjonalnej w stosunkach międzynarodowych. Autorzy prac w duchu realizmu z kolei nie wierzyli w pokój i kładli zjawisko wojny na karb anarchii na międzynarodowej scenie oraz kształtu systemu międzynarodowego. Habilitantka z kolei stawia tezę (której z powodzeniem broni), że związek wojny i państwa jest związkiem koniecznym, co nie zmienia faktu, że i tak lepszy już monopol państwa na prowadzenie wojen niż *bellum omnium contra omnes*.

Generalnie wydaje się, że przedstawiona monografia w pewnym sensie pozostaje w duchu realizmu, głównie przez swoisty fatalizm, który przybrał kształt

instytucjonalny. Nie osłabia to jednak merytorycznej i pragmatycznej wartości osiągnięcia.

4. Wartość aktywności naukowej realizowanej w więcej niż w jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury

Aktywność naukowa Habilitantki poza macierzystą uczelnią (rozumianą jako Alma Mater lub uczelnia aktualnego zatrudnienia) wydaje się najsłabszym punktem jej działalności. Udokumentowała odbycie jednego, jednak trwającego trzy miesiące stażu na UNED, uczelni koncentrującej się na kształceniu na odległość, a funkcjonującej w hiszpańskiej Cartagenie.

5. Uczestnictwo w projektach badawczych

Habilitantka uczestniczyła w ośmiu projektach badawczych. Warto wspomnieć chociażby projekty własne dla młodych pracowników nauki, takie jak: „Patologie polityki w świetle personalizacji polityki” (2012, UW) czy „Projekt Polityka a etyka – wyzwania dla wzajemnych relacji” (2013, UW). Ostatnio była jednym z wykonawców bardzo aktualnego w swej tematyce projektu „Identyfikacja, kolekcjonowanie i ocena nieprzyjaznych operacji dezinformacyjnych w cyberprzestrzeni, prowadzonych w oparciu o narzędzia teleinformatyczne” współfinansowanego m.in. przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (2021-2025). Warto także zwrócić uwagę na współpracę badaczki przy tworzeniu publikacji w ramach interesująco brzmiącego projektu „Przywództwo w miastach dotkniętych zjawiskiem depopulacji” (2021-2022).

Dorobek p. Otto w zakresie realizacji projektów można uznać za bardzo przyzwoite wypełnienie części obowiązkowej aktywności habilitanta.

Konkluzja

W świetle oceny przedstawionych kompetencji wynikających z wykształcenia Habilitantki, charakterystyki jej wcześniejszego dorobku, przede wszystkim jednak przedstawionego osiągnięcia naukowego w postaci monografii *Państwo i wojna w kauzalnym związku: Zoon politikon = homo militans*, Dom Wydawniczy Elipsa

Warszawa 2023, oraz aktywności naukowej realizowanej w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, stwierdzam, że odpowiadają one wymaganiom określonym w art. 219 ust. 1 pkt 2 Ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* i stanowią wystarczającą podstawę dla przyznania pani dr Justynie Grażynie Otto stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w zakresie dyscypliny nauk o polityce i administracji.

Joachim Diec